

**ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO**

GOD. 34, BR. 2, 33–64, ZAGREB, PROSINAC 1986.

NEKOLIKO NAPOMENA O BOTIČEVU JEZIKU I STILU

Stipe Botica

Botić je u svom književnom djelu ovladao leksikom hrvatskoga književnog jezika 50-ih i 60-ih godina. To je već jezik stabilne čvrste norme¹, koji je odavno prošao svoju razvojnu mladost, jezik sposoban izraziti svake informacijske i stilističke obavijesti, jezik koji je izgrađen i utvrđen na hrvatskoj književnoj tradiciji, usmenoj i pisanoj. Botić je tom jeziku, kao zajedničkoj datosti, prilagodio svoje umjetničke osjećaje. Hrvatski je štokavski koiné² Botićeva djela funkcionalno čist³ u svim djelima. Zrelost jezičnog izraza posebice je došla do izražaja u govoru u Hrvatskom saboru. Taj je govor govornički spis prve vrste, jedan od najsnažnijih i izražajno najsigurnijih proznih tekstova hrvatskoga romantizma. Jasne i sažete formulacije uočavanja hrvatske stvarnosti, zrelost rasuđivanja istina o Hrvatima; uzvišenim retoričkim stilom, dugim hipotaktičkim rečenicama, snažnom vjerom „da naš narod ima još dosta životne snage u sebi”, teku njegove perikope iz snažnog duševnog izvorišta – usvojena leksičkog blaga hrvatskoga jezika na štokavskim temeljima.

Štokavska je jezična osnovica u Botićevim umjetničkim djelima stilistički potpomognuta brojnim riječima iz drugih jezičnih sustava. Ima tu s t a r o s l a v e n i z a m a: viđu (=vidio), odežda, navada, prokšen(a), vl(a)čiti, glede (glagolski prilog)...; brojnih r e n e s a n s i z a m a: vojno, ludo (=nejako), godina (=nevrijeme), zatravljen... Osobito je sklon d i j a l e k t i z m i m a: (1) iz splitskoga (čakavskog) govornog područja: blazinja, vijor, istrkat(i), koludra, mrci (= mrtvaci), plovak, lacman..., (2) iz slavonskoga govora: jodanje, mobe, kumice..., (3) bosansko-hercegovačkih turcizama: više od dvije stotine riječi (najveći je dio sâm razjasnio, u bilješkama „Pobratimstva” i „Dilbera Hasana”).

1 Usp. o tome: Zlatko Vince, Putovima hrvatskoga književnog jezika, Liber, Zagreb, 1978, osobito od 193. do 314. str.

2 Usp. o tome: Dalibor Brozović, Standardni jezik, Zagreb, 1970.

3 Barac je, u nekoliko navrata u svojim spisima, Botića nazvao „splitskim čakavcem” (npr. u knjizi: Književnost pedesetih i šezdesetih godina, JAZU, Zagreb, 1960, str. 177) što on nikada nije bio, niti je „u Bosni upio (...) štokavštinu”. Botić je rođeni štokavac, kao i pretežiti dio splitskoga puka ondašnjega vremena (više o tome: Petar Šimunović, Split ili Spljet – osvrt na polemiku s početka stoljeća, Jezik, XXX (1983), br. 3, str. 75–79).

Ipak, u cjelini, jezična je norma čvrsta, jasna, relativno čista i stabilna; s obzirom na ostalu hrvatsku književnost tog vremena čak iznimna. Pučanin je Botić, načelno, progovorio glasom i izrazom hrvatskoga puka koji je uvijek čuvao i cijenio svoju materinsku riječ. Sva leksička odstupanja od jezičnog štokavskog sustava, funkcionalno su opravdana, posebice u znatnijem protoku lokalnoga (zbog vjernijeg prikaza ambijenta) i, osobito, brojnih turcizama (pretežito iz sarajevskog života – za oznaku sredine i obilježavanje likova).

Morfološka je struktura Botićeva jezika dosta stabilna jer se pretežito oslanja na ozakonjenu uporabu narodne pjesme. Uporaba morfoloških dubleta tipa: surih – surijeh, dobrih – dobrieh; plavim – plavijem, našim – našijem; svima – svimi, utjehama – utjehami..., najčešće je uvjetovana potrebama stiha (zbog broja slogova) jer se dijakronijsko (ovdje: narodnopjesamsko) stavlja nasuprot sinkronijske (normativnom). Povremena uporaba ove ili one dublete isključivo je iz stilističkih razloga.

Zbog potreba stiha ima različite alternacije glasa „jat”. Često slobodno, i izmjenično, upotrebljava ijekavske, ekavske i ikavske likove – i kad za to nema metričke potrebe. Slobodna je uporaba ovakih likova, uostalom, svojstvena svim vrstama usmene književnosti.⁵

Botić, također, slobodno i prema vlastitom određenju piše riječi i fonetski i etimološki.

Zbog potreba stiha, kao i usmenoknjiževna praksa, upotrebljava često vokativ mjesto nominativa: („a veli mu ponositi kneže”⁶, „otud ide Januš-beg dizdare” (str. 231), ali i obratno, kad za to nema metričkoga razloga, upotrebljava nominativ mjesto vokativa.

Kao značajna morfostilematska oznaka nameće se brojna uporaba deminutiva. I deminutiv je, doduše, negdje uvjetovan potrebama stiha, pa se „zemlja” pretvara u „zemljica”, „crkva” u „crkvica”, „gora” u „gorica”, itd., ali su mnogi deminutivi, kontekstualno jako obilježeni, kao npr.: Adelić, gličica (= djevojka), karamfilic, snašica, voljica, gospodičić, Mlečić... Takvi su i deminutivi s nastavcima na –ak, –ečak, –ac, –ce, –ašce; domak, zalogajak, glasak, kamečak, krušac, odijelce, sračice...

Deminutiv je inače u starijoj hrvatskoj poeziji rado rabljen oblik, s visokom stilističkom obavijest, pa ga zato, zbog stilističkog pojačavanja, rado rabi i Botić. Tako je i s brojnim semantostilematskim primjerima sinonimskog izričaja. Svaka uporaba sinonima znak je stilističke nijansiranosti, svojevrсна težnja prema boljemu i jačem izrazu, ako uopće i postoji „bolji” sinonimski izričaj⁷. Hrvatska sinonimska tradicija u sinonimskoj uporabi, od prvih pisanih tekstova, uglavnom ima tzv. kontaktnu sinonimiku⁸. Botićeva je sinoni-

4 Babukićeva „Ilirska slovnica”, Zagreb, 1854. (kao i ranija djela: „Osnove slovnice slavjanske narječja ilirskoga”, Zagreb, 1836. i „Grundzüge der Ilirischen Grammatik”, Wien, 1839) normira i jedne i druge oblike, izuzevši za instrumental množine, gdje su normativni samo oblici s nastavkom –(a) mi. Pretežit Botićev oblik na –(a)ma nastao je pod utjecajem narodne pjesme.

5 Usporedi Olinko Delorko, Zakopano blago, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1979, str. 235, 243–245, 264.

6 Svi navodi Botićeva djela, prema Akademijinu izdanju: Noviji pisci hrvatski, knj. 2, u redakciji J. Ravlića, Zagreb, 1949, str. 226.

7 Poznata je Barčeva tvrdnja: „Čovjek koji svoj jezik osjeća, ne poznaje sinonime”. Veličina malenih, Zagreb, 1947, str. 157.

8 Usp. Eduard Hercigonja, Srednjovjekovna književnost, Povijest hrvatske književnosti, knj. 2, Mladost – Liber, Zagreb, 1975, str. 34–35, 204.

mika distaktna te mu omogućuje izvješno rječničko detaljiziranje i prilagođavanje osjećajnim oznakama. Iznalazio je riječi koje će kontekstualno moći izraziti nizove značenja koji su bliski ali nisu isti. Uostalom, Botić je osjećao razliku među ovim nizovima riječi: oganj – plamen – plam – (po)žar – vatra; konj – konjic – dorat – čilaš – kulaš – zečki – dogo – dogat – vranac; kamen – kam – kamečak; nož – svijetli – sijevac; žalost – gnjev – bijes – jad – jal – jed; hulja – kopilan – horjatin, itd.

Botić, doista, osjeća izražajnu snagu svake riječi te u svom izboru osobito teži prema jačim (pregnantnijim) izrazima. „Junak” mu je, npr., u jednom trenutku bio slab izraz za Radmilovića, pa ga nazove „srčenjak” (72). Tursko „samosilje” nije bilo dovoljno pokazati samo na živima (što „izmet” postadoše) već ga je protegnuo i na mrtve kojima „Turčin kosti istrpa // i nemilo po polju razagna” (81). Zbog jače izražajnosti rabi i augmentative, pa „sova” u tekstu postaje „sovurina”, „psi” – „grдне psine”, „trup” – „trupina”. Ovakvim, i sličnim probranim riječima, ne samo da se vrši izbor unutar jezičnog sustava već se svjesno teži uspostavljanju jezičnog razvoja preko rječničkih raznolikosti.

Stilistički je osobito relevantna stvaralačka pjesnikova izgradnja sintagmi, reda riječi u rečenicama i rečenica sama. Pojedina riječ, iako značenjski (obično) zaokružena, tek u svezama s drugim riječima stvara smislene cjeline – sintagme – i samo tako razvija i oblikuje smisao, odnosno sintagmatsku cjelinu⁹. Izbor se zapravo vrši među članovima sintagmatskog skupa, unutar sintagmatskih odnosa. U pjesnikovoj odluci za „taj” izbor, a ne neki drugi iz jezičnog sustava i paradigmatičkih odnosa unutar sustava, otkriva se prava i samosvojna narav svake sintagmatske uporabe.

Raščlanjivanjem Botićeva rječnika uočava se da je uporaba pridjeva uz imenicu, atributa, jednako česta kao i uporaba samih imenica. Nadalje, u sadržajno napetijim situacijama, uz imenicu se nalaze dva, tri, četiri, pa čak i pet eksplikativnih pridjeva. Za osvjetljenje tvrdnje: u 200 stihova IV. pjevanja „Bijedne Mare”¹⁰ nalaze se same imenice 106 puta, imenica – pridjev 19 puta, pridjev – imenica 58 puta, pridjev – imenica – pridjev 3 puta, dva pridjeva – imenica (ili dio glagolskog predikata) 17 puta, tri pridjeva – imenica 2 puta, četiri pridjeva – imenica jedanput, pet pridjeva – imenica jedanput. Pridjev se bez imenice, a zamjenjuje ju, nalazi 7 puta. Dvije se imenice u sintagmatskom nizu nalaze 11 puta, a jednom čak četiri imenice. Dva se glagola u nizu nalaze 14 puta¹¹. Veliki broj pridjeva, u Botićevo doba bio čest redosljed i bez jače stilističke oznake. Kod Botića je ne ekspresivnima pridjevi u postpozitivnom položaju, premda je to, postpozitivan položaj pridjeva, u Botićevo doba bio čest redosljed i bez jače stilističke oznake. Kod Botića je postpozitivnih pridjeva znatno više nego u usmenoknjiževnim ostvarajima¹². Tim je redosljedom pokušao stvarati svoj vlastiti ritam unutar sintagmatskih odnosa. Sintagme

9 Usp. o tome: Radoslav Katičić, *Jezikoslovni ogledi*, Zagreb, 1971, str. 29–31.

10 Botić, *Djela...*, stihovi: 1–200, str. 136–139.

11 Sličan bi se raspored članova sintagmatskog skupa našao i na drugim mjestima Botićevih djela, bez obzira na stihovni ili prozni izričaj.

12 U sedam narodnih pjesama o Marku Kraljeviću (iz zbirke Luke Ilića Oriovčanina, „Neven”, br 1–8/1856) tek je svaki deseti pridjev postpozitivan.

s dva, tri pa i više pridjeva upućuju ne samo na visok stupanj 'opasnosti' i 'patetičnosti'¹³ već i na stvaranje adjektivna stila koji je, tvoren dvostrukim i trostrukim nizovima pridjeva, poznat i kod drugih hrvatskih književnika¹⁴. Botić i glagole niže u nizu, dvostrukome i trostrukome („plače i jauče”, „gleda i pregleda”; „kuca, moli i govori”, „viče, i jauče, i previja”) te se može govoriti i o težnji za verbalnim stilom. Raznolika je uporaba glagola i u ličnom i u bezličnom obliku. Bezličnost se postiže pretežito infinitiviziranjem. Često izravnim obraćanjem, apostrofom, uvodi čitateljstvo u djelo („djevojka / uprla oči u pjesnika, / m i s l i š, sad će spaliti ga živa”, 145).

Poseban vid glagolske uporabe nalazi se u brojnim primjerima etimološke figure, u kojoj glagol, naravno, ima središnju ulogu¹⁵. Uz primjere uobičajene uporabe (1): „snivati sne” (35), „krstiti krstom” (55); uporabe po uzoru na usmenu poeziju (2): „vezak vesti” (100), „četom četovati” (255), „boj biti” (265), osobito su vrijedne pjesnikove vlastite domišljene konstrukcije (3): „groblje ugrobiti” (65), „šetnju išetati” (195), „najaditi jada” (235), „uskok uskočiti” (252), „morija moriti” (288), itd.

I mimo etimološke figure Botić voli etimologiziranje, što je ne samo omiljeni romantičarski postupak već i autorova težnja objašnjenju korijenskog značenja nizovima objasnidbenih riječi. Razvio je zanimljiv niz objašnjenja glavnih likova, pokazujući psihofizička svojstva, držeći se značenja samog korijena. Svjestan temeljnog značenja imena (u korijenu) pridaje nizove značenjskih srodnih riječi, pretežito pridjeva. Tako je Draganić – „drag”, Radmilović – „rad(o)” + „mio” (u tekstu: „mili Mijo”). Ajka (Ajkuna) = draga, ljubavnica¹⁶, u tekstu pokazuje da se u gori „miluju dva draga”, „drago omililo dragu”¹⁷. Šer(i)fa = plemenita, uzvišena, otmjena i časna; u tekstu „krasno lice”, „lijepa” i „otmjena”. Adel = pravedni, onako kako je ostvaren u djelu, pravedan i plemenit, „mila pogleda”, „kano ruža”. Mara – etimološki znači i „opora, trpka i uporna”; u tekstu dostojanstvena u prvoj ljubavi, „tvrda” u vjernosti, mila i smjerna. Najsenzualniji ženski lik, Melka dizdarova (vjerojatno od Meliha = ljepotica), u tekstu „prokšena”, „mazna” i „samovoljna” – kao što i odgovara korijenskom značenju. Petar (= stijena, kamen), u tekstu „srca kamenoga”, „kamenom govori”, a njegova sestra (ili polusestra)¹⁸ Kata (hipokoristik od Katarina = čista) je „biser od djevojke”, ima „čisto čelo”. Klišanka Mejra, u ljubavi prema

13 Ivo Pranjković (u tekstu „O nekim gramatičko-leksičkim osobitostima suvremenog hrvatskog pjesništva”, *Umjetnost riječi*, XXIV (1980), br. 4, str. 275–293) pokazuje da je suvremena poezija „drastično smanjila broj pridjeva, oslobađajući se opisnosti i patetičnosti” (str. 292).

14 Trojni je, primjerice, ritam usavršio A. G. Matoš, *Usp. o tome: I. Frangeš, Matošev 'Cvijet sa raskršća'*, UR, XXV (1981), br. 1, str. 27–38.

15 Etimoloških figura ima na četrdesetak mjesta. Zanimljivo je da se nikada ne ponavljaju.

16 Po etimološkom tumačenju Bratoljuba Klaića, *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod MH, Zagreb 1978.

17 Drugo, treće i četvrto pjevanje „Pobratimstva” i nije ništa drugo nego izgradnja temeljnih motiva „draganja” i „ljubovanja” Ajke i Radmilovića.

18 Teško je, naime, doznati srodstvo Petra i Kate, jer u tekstu neizmjenice govori „sestra” i „nerodena sestra”. Majka, u jednom trenutku, videći ga u ljubavnim mukama, nuka ga da je uzme za „ljubovcu”. Nije li to daleki pokušaj incestuozne situacije koju pozna hrvatska usmena lirika? *Usp. o tome: O. Delorko*, nav. dj., str. 121–126, 174–175.

Bačiću dijeli istu sudbinu kao Mara prema Adelu, a korijensko je značenje Mejra istovjetno korijenskom značenju Mara. Pohrvaćeno ime Jelica, od grčkoga „Helena” = sjajna, sjajnom veličinom srca odgovara izvornom svom značenju. Hasan = lijepi i „dilber” = krasni u cijelosti odgovaraju korijenskim značenjima. Sofija je, istovjetno imenu, „pametna”, a Mula – korijenski = učenjak, doktor – u tekstu često „mudri”.

Ovim objasnidbenim riječima imena, etimologizirajući njima, vjerno se držao osnovnog značenja imena, ne napuštajući vezu s korijenom ni u najudaljenijim dijelovima teksta. Postupak je tim zanimljiviji što se uklapa u sklonost romantizma prema etimologiziranju. Botićevo je etimologiziranje postupak konstrukcije, odnosno: primjena konstruktivnog načela u određenoj segmentaciji. Autor osjeća riječ, njezin izraz – sadržaj – značenje. Slaganje između imena i sadržaja, koji se u imenu ostvaruje, govori o tome da je tvorac trajno iznad svoje tvorevine, svoga književnog ostvarenja. On je tvorac ove tvorevine riječima, svjesno bira i dogotavljuje motive. Nadzire, prema tome, svako odstupanje od prirodnog redosljeda riječi u rečenici, rečenica u odlomku, epizodi, tekstu, cjelovitosti teksta. Prema Markovićevoj tvrdnji (za Matičino izdanje Botićevih „Pjesama”, iz 1885): Botić je prirodno držao većim i važnijim od umjetnoga, prirodni govor znatno iznad neprirodnoga (osobito iznad usiljenoga ili, njegovim riječima, „fabričkoga”). Ovime je jasno zašto se pretežito opredijelio za prirodnu normu: jednostavnu rečenicu naprama složenoj, parataksu umjesto hipotakse, običan red riječi umjesto inverzije¹⁹. Svako je odstupanje svjesno i uvjetovano stilističkim razlozima.

Na kompozicijskom planu, siže počiva na strogim uzročno-posljedičnim vezama: motivi se postupno razvijaju, fabularni tijek izgrađuje od zapleta prema kulminaciji i raspletu. Ni ovdje nema većih odstupanja.

Kako je autor pomno pazio na ritmički ustroj djela, to je znatnu pažnju posvetio sintaktičkim mikrostrukturama, polisindetu i asindetu, jer su sredstvo stilizirane ritmizacije. Polisindetom „i” vezao je riječi koje intonacijski djeluju svečano. Jedan od brojnih primjera uporabe polisindeta: „A sad, evo, i žedni i gladni / i bijeni ljutijem kandžijam” (76) potvrđuje težnju prema svečanom ostvarenju. I uzvik „evo!”, koji zapravo čini umetnutu rečenicu, doprinosi svečanom intonacijskom ostvaraju. U brojnim, pak, primjerima asindetske uporabe (npr. „prebija se od gore do gore / žedan, gladan, svakako umoran”, 57) teži prema odmjerenu i strogu izrazu, koji je melodijski u završnoj (silaznoj) putanji, s instaknutim stankama. U većini ostvaraja s polisindetom izraz je lepršav, razbarušen, melodijski napregnut (nezavršna melodija). Jedan od primjera: „pjesnik (...) smišlja i premišlja / i uzdiše i zaklima glavom” (143) potvrđuje da je stanka neznatna, tempo ubrzan. Ubrzano tempo, na takvim mjestima, i kontekstualno je izričito spomenut. Tako je pred Petrom, u mahu, „proletjeo kao brza munja / raj i pakao i svjetlost i tmina” (208). Polisindetom se ponekad nastavlja izvjesni prije započeti govor. Zna, nadalje, biti u izravnoj vezi s biblijskim stilom. Rastrojenom i nesigurnom Petru majka ističe oca:

„i njega je navrzla nesreća,
i on gorku iskapio čašu,
i on imo srce što ga nejmaš,
i srce mu rana zadobilo” (277).

19 Usp. o tome: Josip Silić, *Od rečenice do teksta*, Liber, Zagreb, 1984, str. 9–65. Posebno je relevantno poglavlje: *Osnovni sematičko-gramatički red riječi (komponenata)*, str. 9–29.

Iz istih je razloga ili polisindet ili asindet i u proznom tekstu. Gdje je potrebno nabranje u nizu intonacijski istaknuti, koristi polisindet („Mulo, (...) on mi je /Pavao/ i brat i otac i rod i prijatelj”, 365). Botić je znao za intonacijsku osobitost ovakva načina izražavanja pa je, u autorskom komentaru, ovakav govor nazvao „Hasanov uzlet...” Znao je, nadalje, stvarati ritmo-melodijske osobitosti u rečeničnom ustroju. Rečenica, u stihu pretežito parataksična, usklađena s potrebama fabularnog tijeka, prelijeva se – prema unutrašnjoj poetičkoj potrebi – iz jednostavnog u složen ustroj. I u stihovnom izričaju, gdje je potrebno više opisivati ili pripovijedati, a osobito u diskurzivnim dionicama, parataksa prelazi, unutrašnjom logikom u hipotaksu (svojstveniju, inače, Botičevu proznom izričaju). Tako je npr. Petrov (i majčin) odlazak Turcima ostvario četirim vremenskim rečenicama s veznikom *dok* („dok stigli... kad stigli...”²⁰), uz istovremenost radnje s uzročno-posljedičnim svezama zamršena tipa, zamršenog kao i Petrove misli za vrijeme te mučne duševne situacije.

Botić je načelno sklon redu riječi u rečenici sa subjektom na prvom, predikatom na drugom i dodacima na trećem mjestu, redom koji je normativna gramatika tog vremena nazvala „izpravnim rječoslědom”²¹. Poredak zna često biti, što norma dopušta²², sasvim izmijenjen. Osobito su istaknute rečenice s uporabom glagolskoga početka, posebice u proznim tekstovima. U Botića se, kao i u svih preporodnih pisaca, glagol često nalazi na zadnjem mjestu u rečenici. Tome je, nedvojbeno, doprinio utjecaj latinske sintakse. Latinska je sintaksa, također, uvjetovala brojne primjere konstrukcije akuzativa s infinitivom, naročito uz glagole govorenja i glagole osjećanja (*verba dicendi et verba sentiendi*). Takve konstrukcije, kao *'norme sa strane'*, Botić doslovno prenosi, a ne izričnom rečenicom, što je svojstveno hrvatskoj sintaksi (osobito suvremenoj). Evo samo nekoliko primjera: „Majka pozna svoju mjezimicu // (...) vidjela je sjedit na prozoru, // i gledati lije,og Bačića” (249).” (...) čuo sam katkad Sofu hvaliti” (349), „čula nekoga doći u avliju” (382), „čujem nešto bubnuti o zemlju” (394).

Valja, međutim, naglasiti da su ovakve konstrukcije: našeg pučkog akuzativa s infinitivom, poznate i danas u narodnom govoru, i u usmenoj književnosti, pa je i odatle mogućnost Botičeve uporabe. Nadalje, ovakva konstrukcija pretpostavlja navođenje infinitiva, što se uklapa u autorovu izražajnu osobitost: sklonost infinitivima. Prvenstveno je zbog toga česta uporaba infinitiva s prijedlogom *za*: „za moći”, „za slušati”, „za nagovarati(i)”, „za pohvaliti(i)”, itd., što se obično pripisuje talijanskom i njemačkom utjecaju. Učestalost tih konstrukcija, osobito u uporabi akuzativa s infinitivom, upućuje na mogućnost da one pripadaju i hrvatskom sustavu.

Botičeva je uporaba morfoloških oblika normativna i pravilna. U skladu je s normom i deklinabilnost glagolskog priloga sadašnjeg i prošlog²³. Deklinabilni su i zato što su popri-

20 „Petar Bačić”, IV. pjevaje, str. 239–242. Epizoda ima stotinjak stihova.

21 V. Babukić, *Ilirska slovnica*, 1854. „O verstih i rječoslědu prostoga stavka” (§ 80.) kaže: „Rječoslěd stavačni zove se izpravnim rječoslědom, kad subjekt zauzima prvo, izrečica drugo, a izrečeno tretje město”, str. 398.

22 Babukić, nav. dj., str. 399. kaže da jezik „ilirski (...) pošěduje veliku slobodu u rječoslědu kao i latinski jezik”.

23 Babukić, nav. dj., str. 262–263, 417–418. Autor „Slovnice” upućuje i na njegovu ulogu „skraćivanje stavakah”, str. 416–416.

djevljeni, npr. „zacrvenivšeg Selamdžića”, „izletivšijem bratom”, „Turaka sjedećijeh”, „porodivša se nada”, „minuvšeg sunca”, itd.

I u tvorbenim je zakonitostima Botićevo djelo sukladno s normom toga doba. Također je prirodna, pravilna i uobičajena uporaba glagolskih vremena i načina. Začuduje, ipak, manji broj aorista i imperfekata, jer ih u usmenoj književnosti, kao izražajnom i stilskom uzoru, ima znatno više. Perfekt često pruzima ulogu dominantna prošlog vremena. Infinitiv, pored svoje vlastite uloge neodređenog načina, zamjenjuje imperativ: „kad je krvca udrila u obraz, // a objijest stala besjediti // poslušati čudnoga dizdara” (254). Ovim je oblikom zapovijed postala gotovo bezlična i ublažena. Futurom se često, i stilistički uvjerljivo, zna izražavati radnja koja se umalo nije dogodila, primjerice: „Teško ne ću povikati sluge // da ti rebra prebiju, prosjače” (227). Imperativ je glagolski način izricanja ne samo zapovijedi već i stilistički prikladan obogatiti radnju mnogim konotacijama. Na jednom je mjestu, da pokaže uskomešanost „ponosne mletačke gospode” uoči napada Bačićeve čete, u svega tri stiha upotrijebio čak sedam imperativa. Mlečići, potičući narod u borbu: „bi ti sada i kapu skinuli, // ali leti, leti za oružjem, // idi bij se s Bačićevom četom, // idi, ne daj, ne daj Spljet Turcima” (265). Imperativom, također, poziva čitateljstvo na sudjelovanje u radnji²⁴: „Sad ga gledaj (pustinjaka), tko ne pozna vruga // al ne dajte, braćo, roditelji” (300).

Ostala je uporaba i vremena i načina usklađena s normativnom.

Izvjesta odstupanja na sintaktostilematičkom planu, kad su stilistički opravdana, pokazuju autorovu težnju prema izražajnoj izvornosti. I prirodnost govora, i funkcionalna odstupanja, znače izražajni pomak Botićeva djela u odnosu na poprilično klišeiziranu hrvatsku književnost tog vremena na izražajnom planu. Kao što svojim prirodnim talentom i poetskom naravi natkriljuje sve svoje hrvatske književne suvremenike, još ih više nadvisuje u ovladavanju jezičnim sustavom hrvatskoga književnog jezika. Ovaj je pomak i napredak tim zanimljiviji što se njegovo djelo u cijelosti oslanja na domaću književnu tradiciju, usmenu i pisanu, koja u sebi — ipak! — ima poticajne snage prema novim mogućnostima i uzletima hrvatskoga književnog izraza. Svojim je književnim djelom pokazao kako i tradicionalna forma, deseterac (epski, najtradicionalniji) može biti oživljena novom osjetljivošću, novim odzvucima, kad se oplemeni autorovom unutrašnjom, poetičkom, snagom. Botić je svom djelu, i u pojedinostima i u cijelosti, utisnuo biljeg svoje stvaralačke osobe, tvoreći, u nekim aspektima, književne ostvaraje znatne snage i istinske poetičnosti.

S a ž e t a k

Stipe Botica, Filozofski fakultet, Zagreb

UDK 886.2.07 Botić, izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 28. listopada 1986.

Some remarks on Botić's language

Botić's literary work shows that he mastered the system of the Croatian literary language. He has adapted his discourse to the literary language norm with some, stylistically justified, departures from it, which served him well to create works of considerable literary value.

²⁴ To čini sva usmena književnost, ali i starija hrvatska pisana, osobito Ivan Gundulić, *Usput*. Gundulićevo je djelo najčešći uzorak Babukićevoj „Slovnici”.